- LUMEA CEALALTĂ -

Lumea asta-i cum o vezi,
Cealaltă-i cum o crezi
(Poezie populară)

Din răspunsurile primite de Nicolae Densuşianu la *„Cestionariu despre tradiţiunile istorice şi antichităţile ţerilor locuite de români”*, lansat unul în 1893, iar cel de-al doilea, în 1895, se conturează şi imaginea pe care comunitatea sătească o avea, la sfârşitul secolului trecut, în legătură cu „lumea cealaltă”, lumea de dincolo de moarte.

Apelativul *„lumea cealaltă”*, solicită prezenţa necondiţionată şi a variantei *„lumea aceasta”*, concretă, accesibilă simţurilor, descriptibilă. Ceea ce este dincolo de *„Marea Trecere”* primeşte o denominaţie identică: *„Lume”*, adică *„pământ locuit de oameni”*, iar alcătuirea sa apare, cel mai frecvent, ca o răsturnare în oglindă a imaginii lumii reale.

Uimitoare se relevă a fi puterea de ficţiune a „creatorilor” neştiutei lumi, adânca lor filozofie în faţa vieţii şi a morţii, sintetizată metaforic în bocete şi în expresiile verbale ale ritualilor de înmormântare.

Teama în faţa morţii e, în final, teama în faţa Marelui Necunoscut; investirea acestuia cu atributele unui univers familiar tinde să reducă sentimentul copleşitor. Multe dintre răspunsurile date prin intermediul chestionarului pun semnul egalităţii între existenţă şi postexistenţă. E o tendinţă de asimilare a celor două lumi, de estompare a diferenţelor temător intuite: lumea cealaltă *„e ca şi aceasta”*, *„e (o) altă viaţă”* sau, dimpotrivă: lumea cealaltă *„e deosebită”*. Uneori considerată anostă: *„o lume unde nu este nici frig, nici căldură, nici miros, nici gust”*, dar sunt şi răspunsuri care argumentează presupusele calităţi ale postexistenţei: *„e nemuritoare”*, *„e fără griji”*, *„e mai bună”*, *„e o lume unde omul nu are nevoi”*.

Cel mai tranşant răspuns, situat în sfera logicului, afirmă: *„nu se ştie cum e”*.

După unele răspunsuri, *„cealaltă lume e tot pe pământ”*, *„la mare depărtare, spre răsărit”*, după altele, pentru a o putea repera, e necesară o restructurare atât a spaţiului, cât şi a timpului: e *„în cer”* e *„dincolo de cerul care se vede”*, e *„sub pământ”*, e *„în adâncul pământului”*, e *„veşnică”*, e *„viaţa de veci”*.

Şi dacă în spaţiu, imaginaţia glisează cu uşurinţă în toate cele patru direcţii, durata rămâne mereu tributară veşniciei. Acelei veşnicii devenită mental palpabilă, prin asocierea sa regnului mineral. Iată, în acest sens, un bocet pădurenesc:

Ceea ţară-i încuiată
Tot cu lacăte de piatră.
Cu lacăte de argint,
Cin' s-o dus n-o mai venit.
Ceea ţara-i pe vecie,
Cin' s-o dus să nu mai vie.

„Lumea cealaltă” e acolo unde *„se duc sufletele morţilor”*, e *„locul sufletelor”*, pentru că, *„după moarte, sufletele se ridică la cer, şi stau acolo până la a doua venire”*; *„...sufletele au chip de păsări şi stau în pomi”*.

Această imagine a sufletului, face legătura în mod direct dintre informaţiile obţinute prin chestionar şi obiceiul practicat până azi în sudul Transilvaniei – acela de a aşeza la căpătâiul morţilor tineri (mai cu seamă de spiţă bărbătească), un stâlp din lemn (cutună precreştină) cu *„pasărea sufletului”*. Acelaşi chestionar menţionează prezenţa acesteia şi pe alt însemn funerar: crucea; *„se face o pasăre de lemn şi se pune pe un corn al crucii”*.

Şi dacă descoperim în răspunsurile date *„Cestionariului”* trimiteri la ancestrale practici păgâne, nu mai puţine sunt cele aşezate sub semnul influenţei religiei creştine. Lumea de după moarte *„este împărţită în două: una bună şi alta rea”*, fiind *„locuită de Dumnezeu şi îngeri, morţi drepţi, păcătoşi şi diavoli”*.

E aici, evident, raiul şi iadul. Marcă a arhaicului, gândirea binară defineşte, în opoziţie, cele două entităţi, situându-le la antipozi, prin contrast dual. *„Raiul se află în cer”*, *iadul „în fundul pământului”*, *„Raiul se află în cer”*, iadul *„în fundul pământului”*, *„raiul e la lumină”*, iadul e într-un loc *„întunecos”*. Primul e *„la răsărit”*, *„la miazăzi”*, pe când celălalt e *„la apus”*, *„la miazănoapte”*.

Motivul tematic *„calea dreaptă-stângă”*, frecvent în bocetul transilvănean, e frecvent şi în răspunsurile referitoare la rai şi iad; dacă primul e *„la dreapta”* (se ajunge la el apucând calea cea bună), cel de al doilea e situat *„la stânga”*.

Să n-apuci în mâna stângă,
C-ahaia-i calea nătângă.
Şi s-apuci în ha direaptă,
C-ahaia-i cale-nţeleaptă.
(Bocet pădurenesc)

Creştinismul, dominat de nostalgia Paradisului, excelează în dezvoltări narative atunci când îl prezintă ca o alternativă pozitivă a *„vieţii de apoi”*. Raiul e o *„lume luminată şi slobodă”*, unde *„eşti pus la mese de-a gata”*, e *„locul fericirii, fără dureri” „... o grădină cu verdeaţă, păsări, mese întinse, făclii aprinse, mâncări alese, pahare pline”*.

Limita dintre benefic şi malefic e marcată de *„puntea raiului ca o muchie de cuţit”* dedesubtul ei *„e un râu de foc cu smoală”*: iadul. Majoritatea răspunsurilor îl localizează *„sub pământ”*, *„în fundul pământului”*, *„sub întunericul pământului”* sau, şi mai plastic, *„mai jos decât pământul”*, expresia având aici valoare de superlativ absolut, în maniera în care sugerează o extremitate greu de depăşit. Imaginaţia populară nu are însă limite şi, printr-un alt răspuns, e măsurată distanţa până la iad, *„33 de ani”*, atât cât i-ar trebui unei pietre să ajungă în acea *„groapă adâncă”* unde merg toţi cei păcătoşi şi acolo se muncesc în vecii vecilor”.

Privite în totalitate, răspunsurile *„Cestionariului”* lui N. Densuşianu la întrebările puse în legătură cu *„lumea cealaltă”* trimit la un ansamblu bine articulat de concepte şi valori ale înţelepciunii populare. Sunt, în final, răspunsuri date unor nelinişti ontice, chiar dacă uneori extrem de sceptice: *„cât despre lumea ailaltă, ce să zic? ... nu a venit nimeni de acolo să spuie ...”*.

Cel mai trist răspuns ar fi însă acesta: e numai *„în basme”!*

Cornelia GANGOLEA
(Muzeul „ASTRA” Sibiu)